

generativa continetur sub omnipotentia, absolute considerata, nego Majorem: sub omnipotentia, prout est in Patre, concedo Majorem, & concessa Minori, nego Consequentiam.

122 Ad quartam nego sequelam Majoris: Nam ut docet D. Thomas q. 9. de potentia art. 9. ad 3. eadem potentia est in Patre & in Filio: in Patre ut generet, in Filio ut generetur, ac proinde ex eo quod Pater possit generare, & non Filius, non sequitur Patrem esse potentiorum Filio. Unde

123 Ad quintam probationem, Nego sequelam Majoris: ad cuius probationem, distinguo Antecedens. Potentia generativa est aliqua potentia, & aliqua dignitas, distincta a potentia terminandi generationem, nego Antecedens: eadem cum potentia terminativa generationis, concedo Antecedens, & nego Consequentiam. Itaque quavis desit Filius potentia generativa, non sequitur in illo esse defectum alicujus potentia, & perfectionis: quia talis potentia desit illi solum sub uno munere, nempe generandi active, non tamen sub omni munere, cum in illo sit potentia terminandi generationem: quae duo munia non differant perfectione, sed relatione: eadem namque absoluta perfectio, connotando Paternitatem, dat posse generare, & connotando Filiationem, dat posse generari.

124 Instabis: Potentia generativa est distincta a potentia terminativa generationis: Ergo per hoc quod Filius competat potentia terminativa generationis, non salvetur quod illi aliqua potentia non desit. Consequentia patet ex dictis: Antecedens autem proba. Primo quia actio & passio ad diversa reducuntur principia, agit enim aliquid ratione formae, in quantum est in actu, patitur autem in quantum est in potentia, ratione materiae: Sed generare & generari in Divinis se habent per modum actionis & passionis: Ergo referuntur ad diversa principia, & consequenter potentia generativa distincta est a potentia terminativa generationis. Secundo probatur idem Antecedens: Potentia distinguuntur per actus: Sed generare est actus distinctus a generari: Ergo potentia generativa est distincta a potentia terminativa generationis.

125 Respondeo negando Antecedens: cum enim potentia generativa, & potentia terminativa generationis, solum differant penes relationes quas connotant, Paternitatem scilicet & Filiationem: potentia vero sit aliquid absolutum, & absolutum per relativum multiplicari non possit: fit quod potentia generativa nequeat in ratione potentia a passiva generabilitate distingui. Unde

126 Ad primam Antecedentis probationem, dicatur veram esse Majorem in actione transiente, falsam autem in actione immanente: ut constat in volitione, ejus principium activum est voluntas, & tamen eadem voluntas terminare potest volitionem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam: nam generatio in Divinis non est actio transiens, sed immanens; & similiter generari, per modum passionis immanens significatur, & ideo non oportet ad diversa principia reduci, sed eadem realiter potentia in Patre est principium generationis, & in Filio, connotata Filiatione, est generationis terminus. Ita D. Thomas q. 9. de potentia art. 9. ad 4.

127 Ad secundam probationem Antecedentis, concessa Majori nego Minorem. Nam sicut potentia generativa est divina essentia, connotata Paternitate, & generabilitas, eadem divina essentia, connotata Filiatione: ita actualis generatio est divina intellectio, connotata Paternitate; & generari est passivum intelligi, connotata Filiatione: intelligi enim & intelligere, non sunt actus realiter distincti in Deo, & consequenter nec generare & generari realiter distinguuntur, quoad id quod in recto importat, sed solum quoad relationes quas dicunt de connotato: qualiter etiam potentia generativa a potentia terminativa generationis distinguuntur. Quae doctrina est D. Thomae q. 2. de potentia art. 5. in corpore, quod ita concludit: Similiter ergo dicendum est de actione & potentia: nam generatio significat actionem, cum aliquo respectu, & potentia generandi significat potentiam, cum respectu unde ipsa generatio est Dei actio, sed prout est Patris tantum & similiter potentia generativa est Dei omnipotentia, prout est Patris tantum. Ita D. Thomas loquendo de activa generatione & potentia generativa, id ipsum dicitur, ut procedat consequenter, de generatione passiva, & potentia terminativa generationis.

ARTICULUS IV.

Cur una ex divinis processionibus sit generatio, & non altera?

§. I.

Præsumitur quia apud omnes sunt certa, & ratio dubitandi proponitur.

128 Duo ut certa, & indubitata fide tenenda, supponimus. Primum est, præter processionem Verbi, dari in Deo aliam, per quam Spiritus Sanctus procedit,

129 Probatur primo: De fide est dari tertiam Personam, quæ

Spiritus Sancti nomine appellatur, & quæ est verus Deus, sicut Pater & Filius, ut disputatio præcedenti contra Macedonianos ostendimus: At hæc tertia Persona non est a se, alias darentur duo inaccessibiles, & consequenter duo Dii, quia ut supra est D. Thoma retulimus: *Donere duos inaccessibiles est potius duos Deos: & duas naturas divinas*. Ergo est ab alio, vel ab aliis, scilicet a Patre & Filio: Sed non potest esse a Patre & Filio, nisi ab utroque procedat: Ergo præter Verbi generationem concedenda est alia processio in Divinis, scilicet Spiritus Sancti, quam publica voce profiteretur universalis Ecclesia, tum in Symbolo Nizano, dicens: *Credo in Spiritum Sanctum Dominum, & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit*. Tum in Symbolo Athanasii, his verbis: *Spiritus Sanctus a Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*.

130 Probatur secundo ratione quam habet D. Thom. hic art. 3. Quemadmodum omne intelligens producit aliquid ad intra, quod dicitur verbum, ita etiam quicumque diligit, producit amorem vel impulsivum quemdam, ratione ejus amatum est in amante: Atque ob eam rationem, probabiliter inferimus dari in Deo Verbi processionem, ut constat ex dictis art. 1. Ergo etiam supposita fide, possumus inferre a simili, aliam esse in Deo processionem per viam amoris, quæ Spiritus Sancti processio appellatur. Minor & Consequentia patet ex supra dictis. Tota difficultas est in probatione Majoris, quam extraneæ Schola D. Thomæ non aliter progant: quam quia omnis actio debet habere terminum a se productum: Dilectio autem est actus voluntatis, sicut intellectus est actus intellectus: Ergo debet habere aliquem terminum a se productum. Illa tamen propositio universaliter sumpta, vera non est: nam actiones immanentes, quæ pectus sunt qualitates, quam actiones prædicamentales, non habent terminum necessarium, sed tantum permissivum, ex quo inutilis in Tractatu de visione Beata, Beatos videndo divinam essentiam, nullum formare verbum creatum. Unde illa Major alia via probari debet.

131 Observandum est igitur: Quod cum omnis actio debeat aliquo modo attingere objectum, circa quod versatur, alias daretur actio in dilans, quod implicat, ut docet Philosophi in libris Physicorum; & actio immanens sit in ipso agente, ejus objectum debet etiam intra illud existere, ac illi intime conjungi, vel ratione sui, vel ratione alicujus suppletis vicem illius. Unde sicut objectum intellectus sit presens intellectui, vel per se ipsum, si sit per se ipsum intelligibile, ut in visione beatifica contingit, vel per suam similitudinem ut sit in aliis intellectibus creatis, ita & objectum voluntatis debet esse presens voluntati, eique aliquo modo conjungi, & cum hæc uno non possit fieri mediante specie & similitudine objecti (quia vis appetitiva non potest assimilari objecto, sed in illa veri debet fieri per inclinationem & propulsionem. Unde sicut ex hoc quod aliquid rem aliquam intelligit, provenit quidam intellectualis conceptus rei intellectus in intelligente, quæ dicitur verbum: ita ex hoc quod aliquid rem aliquam amat, provenit quidam impressio, ut ita loquar, rei amata in affectu amantis, secundum quam amatum dicitur esse in amante, sicut & intellectum in intelligente. Verba sunt D. Thomæ infra q. 37. art. 1. Quare idem S. Doctor 1. 2. q. 28. art. 1. ad 2. docet de ratione amoris triplicem esse unionem: unam a qua procedit, quæ est unio similitudinis, quæ est causa amoris, aliam in qua consistit quæ est impulsus & impulsus quidam in rem amatum, & alteram quam efficit vel exoptat, quæ est unio realis, quam amans querit habere cum re amata.

132 Dices cum Valentia, cui hæc ratio D. Thomæ non placet: quod quavis amatum debeat esse presens intra amantem, per inclinationem, non propterea debet produci a voluntate creata aliquis terminus, qui sit pondus & inclinatio: quia illa præsentia objecti sufficeret sit per actum amoris, qui est actualis inclinatio. Unde D. Thomas q. 4. de Verit. art. 2. ad 7. optime dicit: *Voluntas non habet aliquod progressum a seipsa, quod in ea sit, nisi per modum operationis: intellectus autem habet non solum per modum operationis, sed etiam per modum termini*. Sed contra primo: D. Augustinus 14. de Trinit. c. 8. & D. Thomas infra q. 93. art. 7. dicunt hominem in se habere imaginem Trinitatis, quia assimilatur ei in productione verbi, & termini amoris: Sed hoc esset falsum, si nihil hominem produceret per voluntatem, solum enim assimilaretur Deo in actibus essentialibus intelligendi & volendi: Ergo &c.

133 Contra secundo: Sicut objectum intellectus non fit presens formaliter intellectui, per ipsam intellectionem, sed per aliquem terminum ab illa productum, qui est ejus imago & similitudo expressa: ita nec objectum amatum fit formaliter presens ipsi amanti, per actum amoris, sed per aliquem terminum ab illo productum, qui habeat rationem impulsus ac ponderis inclinantis in illud: juxta illud Augustini 13. Confess. cap. 9. *Pectus meum amor meus: amore feror quocumque feror*.

134 Neque obstat discrimen quod D. Thomas assignat inter intellectum & voluntatem: ex hoc enim solum sequitur, per actum amoris non produci aliquid quod habeat rationem

imagini & similitudinis respectu vel volitæ: sicut per intellectionem produci verbum, quod est imago & similitudo expressa rei cognite: non tamen inferitur, non produci aliquid terminum, qui habeat rationem ponderis ac impulsus impellentis & inclinantis in rem amatum. Unde quando S. Doctor dicit, quod per voluntatem non produci aliquid, nisi per modum operationis, non intendit negare per actum amoris aliquid terminum in voluntate produci, qui re ipsa & de facto sit terminus, sed solum intendit declarare, quod terminus ille, quia scilicet per modum viæ & tendentiae in aliud, habet modum operationis, non vero termini, ut recte notavit Cajetanus hic art. 3.

135 Secundum, quod ut fidei veritatem supponimus, est processionem Verbi generationem esse, non autem processionem Spiritus Sancti. Quod omnis Scriptura testimonium constat, ex Symbolo Athanasii, ubi de Persona Filii sic dicitur: *Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus*. Et de Persona Spiritus Sancti: *Spiritus Sanctus a Patre & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens*.

136 Confirmatur: Passim in Scriptura Filius vocatur unigenitus, id est solus filius: Ergo sola productio Filii est vera generatio, non autem Spiritus Sancti processio. Dices: Etiam frequenter in sacris litteris Filius Dei appellatur primogenitus: Ergo habet alium posteriorem genitum, scilicet Spiritum Sanctum, sed nego Consequentiam. Nam ut dicitur in Concilio Ephesino c. 4. *Filius Dei nuncupatus est primogenitus & unigenitus; primogenitus comparatione ad filios adoptivos, & unigenitus per exclusionem aliorum Filii naturalis*. Unde Augusti libro de fide & Symbolo c. 4. sic habet: *Secundum id quod unigenitus est, non habet fratrem secundum id autem quod primogenitus est fratres vocare dignatus est omnes qui post ejus primitias in Dei gratia nascuntur per adoptionem filiorum*.

137 Hac ut omnino certa & indubitata supponimus. Quod autem in examen vocamus, est cur processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus Sancti: Ratio dubitandi, eaque difficillima est, quia generatio viventium propria, qua sola reperitur in Deo, est origo viventis a vivente conjuncti in similitudinem nature: quæ definitio videtur convenire non solum processioni Verbi, sed etiam processioni Spiritus Sancti: hæc siquidem est origo viventis: Spiritus enim Sanctus est vivens, non minus quam Verbum; & a vivente conjuncto, cum sit terminus actionis immanens, & intime conjungatur suo principio, ratione identitatis in natura cum illo; aliunde etiam est similis in natura, cum eandem naturam Patris & Filii per suam processionem accipiat: Ergo nulla est ratio assignabilis, cur uni & non alteri processioni ratio generationis conveniat, sed hoc sola fide tenendum est. Ita sensu Magister in 1. dist. 13. ubi ait: *Inter generationem vero Filii, & processionem Spiritus Sancti, dum hic vivimus, distinguere non valemus. Et si fingari videtur Augusti lib. 3. cont. Maximianum, dicens: Distingue inter illam generationem, & hanc processionem, nescio, non valens, non sufficit*. Tunc certe venit Deus ab Austro: & sanctus de monte Pharan (id est de monte umbrato) ut dicitur Abac. 3. quando Spiritus Sanctus a Patre & Filio procedit: ab Austro quidem, quia ex amore procedit, de monte vero umbrato, quoniam ineffabilis & obcurissima est ejus processio. Quid de illa tamen sentiant Theologi, & quæ circa propostam difficultatem sit verior aut probabilior sententia, breviter hic exponendum est.

§. II.

Duplex dicendi modus rejicitur.

138 Licet processio Spiritus Sancti obscurissima sit, & posuerit tenebras latibulum suum, ut ait Bernardus serm. 1. Pentecostes: nec possit assignari aliqua ratio evidens ac demonstrativa, cur productioni Verbi, non vero processioni Spiritus Sancti, ratio generationis conveniat: Theologi tamen, ut Hæreticorum argumentis possint occurrere, ad reddendum hujus rei rationem aliquam congruentem & probabilem, laudabiliter insudarunt. Multis autem quorundam veterum Theologorum sententiis, quæ jam a Scholis eliminata sunt,

139 Primus dicendi modus est Aliacensis, relati a Vasquez hic disp. 113. c. 1. afferentis ideo Spiritum Sanctum non esse genitum, bene tamen Verbum; quia hoc ab uno tantum, ille vero a duobus procedit.

140 Sed hæc sententia displicet, ac rejicitur communiter: Primo quia per nullam particulam in definitione generationis repetitam, excluditur quod illius terminus a duobus procedat: si enim per aliquam, maxime per istam, *a vivente*, quæ cum in singulari principio designet, pluralitatem principiorum videtur excludere: Sed per hanc non excluditur: Ergo &c. Minor probatur: Terminis per generationem productis, etiam in singulari exprimitur, cum dicatur, *origo viventis*: & tamen per hoc non excluditur, quod ex vi ejusdem generationis active duo viventia procedant: Ergo etiam si principium in singulari

lari exprimitur, perperam inde colligitur, non posse a duobus aliquid procedere ut genitum.

141 Secundo. Quod Spiritus Sanctus a duobus procedat, non obstat quin procedat ut illis similis in natura, ex vi processionis: Ergo hoc non impedit quin ejus productio sit vera generatio. Consequentia patet, Antecedens probatur: Tum quia duo ad productionem alicujus viventis concurrentia, possunt in natura adunari: Tum etiam, quia in creatis filius a patre & matre produciatur, & tamen procedit ut illis similis in natura: Ergo quod Spiritus Sanctus a duobus produciatur, non obstat, quin illis similis in natura procedat.

142 Tercio, si Pater & Filius per intellectum producerent Spiritum Sanctum, vere esset verbum, & consequenter filius, ac proinde genitus: Ergo non ideo non est genitus, nec filius, quia a duobus procedit, sed quia non procedit per intellectum, sed per voluntatem: quæ est ratio D. Thomæ, quam inferius explicabimus.

143 Si opponas D. Augusti 15. de Trinitate c. 17. ubi inquit, *Cur non dicatur natus esse, sed pater procedere Spiritus Sanctus? Cui difficultati sic respondet: Quoniam si etiam ipse Filius diceretur, amorem utique Filius diceretur, quod absurdissimum est; filius quippe nullus est durum, nisi pater & mater: absit autem, ut inter Deum Patrem & Deum Filium aliquid tale suspiciamus*. Idem docet S. Thom. q. 10. de potentia art. 2. ad 11. Ergo ex mente D. Augusti & S. Thomæ per hoc quod Spiritus Sanctus a duobus procedat, a ratione geniti & filii sufficienter excluditur.

144 Respondeo primo, Augusti rationem istam non absolute ut sufficientem dedisse, sed solum ut sufficientem his qui extendi non valent in amplius, ut constat ex capitis initio, ubi ait: *Sufficit autem interim his qui extendi non valent in amplius, &c.* Id est illis qui ex humanis moventur ad rimanda divina.

145 Secundo respondeo. Quod cum Spiritus Sanctus sit a duobus Personis, quia est per voluntatem, & ex amore multo Patris & Filii procedit, Verbum vero ab una tantum, quia est per intellectum, & consequenter per modum similitudinis: signum quidem evidens est, Verbum proprie generari, non autem Spiritum Sanctum, quia hic a duobus, illud vero ab una tantum Persona procedit, non tamen est ratio a priori, & hoc solum volunt D. Augusti & S. Thomæ locis allegatis.

146 Secunda sententia docet Verbum esse Filium, quia accipit ex vi processionis naturam, ad alterius suppositi productionem fecundam; & Spiritum Sanctum ideo Filium non esse, quia licet ex vi processionis sit similis suo principio in essentia, non tamen in natura sub conceptu nature, eo quod hæc consistat in fecunditate alterius suppositi productiva, quam Spiritus Sanctus sua processione non accipit. Ita docet D. Bonaventura, Alensis, & Richardus a S. Victore; quos ex Recentioribus sequitur Zungia disp. 2. de Trinit. dub. 20. & Martinonius disp. 24. sect. 9.

147 Sed hæc etiam sententia non placet, & rejicitur primo ex D. Thomæ infra q. 35. art. 2. in corp. ubi aliquorum sententiam, qui ex hoc Spiritum Sanctum defendebant non esse imaginem, quia cum Patre & Filio non convenit in notione principii, hæc ratione confutat; quia similitudo aut æqualitas non attenditur in relationibus, notio autem principii relationem importat. Ex quibus hoc argumentum conficitur. Similitudo requisita in persona genita ad rationem generationis, non est in relativis, sed in absoluto: At similitudo in fecunditate productiva alterius suppositi, non est in absoluto præcisè, sed in absoluto, adjuncta relatione in obliquo & de connotato, ut patet ex dictis articulo præcedenti: Ergo hæc ad rationem generationis necessaria non est.

148 Secundo, Si esset necessaria prædicta similitudo ad rationem Filii in Divinis, maxime quia in creatis ita contingit, quod scilicet filius est similis generanti in fecunditate productiva alterius suppositi: Sed ex hoc non colligitur: Ergo &c. Probatur Minor: Vis productiva alterius suppositi, in qua filius assimilatur patri in creatis, est vis generativa, & tamen ex hoc inferre non licet, de ratione Filii in Divinis esse, assimilari principio producenti in vi generativa: Ergo nec licet colligere, debere illi assimilari in vi productiva.

149 Tercio, De ratione Filii in Divinis solum est, assimilari suo principio in natura, sub conceptu nature: At conceptus nature in toto rigore salvatur abque vi productiva alterius suppositi: Ergo si convenit Spiritui Sancto ex vi processionis, erit genitus & filius, est non assimilatur principio productivo sui in fecunditate productiva. Major constat ex definitione generationis viventium. Minor autem ostenditur primo ex communi Patrum doctrina, assentientibus tres Divinas personas esse non solum unius essentia, sed etiam unius & ejusdem nature: At si de conceptu nature esset facultas realiter productiva alterius suppositi, tres Personæ Divinæ, licet essent ejusdem essentia, non essent ejusdem nature: cum fecunditas productiva alterius suppositi, non competat Spiritui Sancto: Ergo conceptus nature salvatur abque fecunditate productiva alterius suppositi.

Secundo probatur eadem Minor. Si de conceptu nature, prout ponitur in definitione generationis viventium, esset vis productiva alterius suppositi ejusdem nature, sequeretur primo, Filium non esse Patri similem in conceptu adequato nature. Secundo, Patris & Filii naturam eandem non esse: Utrumque est absurdum, alias Verbum non esset filius, cum de ratione filii sit adequata pars naturam ex vi processionis accipere: Ergo &c. Sequela quoad utramque partem probatur, Natura Patris est generativa, & spirativa, natura autem Filii tantum spirativa: At vis generativa differt a spirativa: Ergo non esset in Filio adequata Patris natura, nec Pater & Filius ejusdem nature essent.

Tertio eadem Minor principalis ostenditur. Non est de ratione nature, quod sit principium in alio, seu in ordine ad alium, sed sufficit quod sit principium motus ejus in quo est; ut constat in naturis celorum & Angelorum, in quibus reperitur ratio perfectissima nature, absque vi productiva, etiam radicali, alterius suppositi: Ergo conceptus nature in toto rigore salvatur, absque vi productiva alterius, per hoc scilicet quod sit radix aliarum operationum immanentium, vel transcendentium.

Quarto rejicitur hæc sententia. Patres Latini disputantes cum Grecis, ut probarent Spiritum Sanctum a Filio procedere, nunquam usi sunt hac ratione, nempe quod si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, Verbum Divinum non esset zilius: At si in ratione Filii constitueretur per hoc quod assimilaretur Patri in vi spirativa, hac ratione procul dubio usi fuissent, ut Græcorum errorem constarent: Ergo &c.

Confirmatur, & magis illustratur hæc ratio. Omnes Doctores disputantes, an si Spiritus Sanctus non procederet a Filio, distingueretur ab illo? supponant in data hypothesi remanere Filium formaliter: At si de ratione Filii esset fecunditas productiva alterius suppositi, hoc non posset supponere: Ergo sentiant id non esse de ratione generis & filii.

Confirmatur amplius: Conditionalis ista: Si Spiritus Sanctus non procederet a Filio, non distingueretur ab illo, utilis est ad investigandam rationem formalem multiplicandi Personas Divinas, ut docent Theologi infra q. 36. At si Verbum constitueretur in ratione Filii formaliter per fecunditatem productivam Spiritus Sancti, omnino inutilis esset, cum esset propositio implicatoria ex vi terminorum, ut hæc: Si homo non esset, & non rationalis esset: Ergo fecunditas ista alterius suppositi productiva, non est de ratione filii ex vi filiationis, nec de generationis conceptu.

Pro opposita tamen sententia adduci potest quidam locus ex Concilio Florentino, qui nonnullam videtur habere difficultatem. Sumitur ex sessione ultima §. Quoniam Græci suspicantur, ubi hæc verba habentur: *Græcos Spiritum Sanctum nequaquam ex Filio procedere, necesse est ut Spiritum Sanctum intelligant a Filio procedere, ac consequenter non esse Filium.* Ex quibus sic licet arguere. Ex mente Concilii, qui negant Spiritum Sanctum a Filio procedere, coguntur negare dari Filium in Divinis; Ergo Filius in ratione talis constituitur per virtutem producendi Spiritum Sanctum: Ergo natura in ejus similitudinem filius debet prodire, dicit virtutem producendi alium sibi similem, & consequenter ex eo quod hujusmodi virtus & fecunditas desit Spiritui Sancto, recte inferitur non esse filium, ejusque processionem generationem non esse.

Respondent nonnulli apud Arriagam disp. 47. sect. 6. hæc verba Florentini, *Ac consequenter non esse filium*, intelligenda esse de Spiritu Sancto, ita ut sensus sit: *Ac consequenter Spiritum Sanctum non esse filium.*

Sed contra: Ibi Concilium infert absurdum, quod ex sententia Græcorum sequitur: At negare Spiritum Sanctum esse Filium, non absurdum, Sed Catholicum est, Ergo aliud ibi inferitur.

Respondet secundo ipsemet Arriaga ibidem. Definitiones & Canones Conciliorum esse de fide, secus autem argumenta facta a Conciliis: Inconveniens autem illarum non est definitio, sed argumentum, quo Concilium probat Spiritum Sanctum procedere a Filio.

Sed hæc etiam solutio non placet: nam licet verum sit, argumenta facta a Conciliis non esse de fide, sunt tamen magne auctoritatis, & contraria sententia sufficeret, quod Concilium eam veram existimasset, etsi non definitivisset.

Respondetur igitur duo inferri a Concilio, ex eo quod Spiritus Sanctus a solo Patre procederet. Primum est, non procedere a Filio, quod ipsum est contra fidem; ex quo secundo inferit, illum non esse Filium; quæ consequentia immediata & formalis non est, sed mediata & materialis, ac si argumentaretur: si Spiritus Sanctus a Filio non procederet, Pater non communicasset Verbo vim spirativam: Ergo nec naturam divinam, & consequenter Verbum Filius non esset. Pater hæc consequentia. Nam cum in vi spirativa non opponatur Pater & Filius, eadem ratio est de communicatione facultatis spirativæ, ac de communicatione nature. Ergo si illam non communicasset, nec naturam communicasset: ex quo recte inferitur, Verbum non fore Fi-

lium. Ut autem Concilium oppositæ sententiæ faveret, consequentia facta deberet esse immediata & formalis.

Obijciunt secundo defensores illius sententiæ, In creatis omnes generationes viventium per se tendunt ad communicandam naturam secundam, & productivam alterius viventis; licet per accidens hoc impediri possit, ut contingit in generatione muli: quamquam mulos esse in Asia secundos testetur Theophrastus, a Vasquez relatus; sicut & simia infecunda in Europa, secunda sunt in Asia & Africa: Ergo ascendendo creatis ad Divinam, recte inferitur processionem Spiritus Sancti non esse generationem; eo quod non tendat ad communicandam naturam secundam, & alterius Personæ Divinæ productivam.

Confirmatur: illa particula posita in definitione generationis viventium, scilicet, *in similitudinem nature*, debet intelligi de natura strictæ & rigorose sumpta: Sed natura in stricta acceptione, est natura fecunda, & productiva alterius viventis; nam si realiter productiva non sit, est natura veluti mortuo modo: Ergo idem quod prius.

Ad objectionem, concessio Antecedentem, nego Consequentiam: nam a creatis ad Divinam non valet discursus in subjecta materia. Cum enim vis productiva, quam Filius a Patre per generationem recipit, sit vis generativa; si ab humanis ad Divinam valeret consequentia, sequeretur quod non solum processio Spiritus Sancti, sed etiam Verbi productio, non esset vera generatio: quia licet Filius a Patre virtutem spirativam accipiat, potentiam tamen generandi ab eo non recipit, sicut in humanis filius eam recipit a patre.

Ad confirmationem, concessio Majori, nego Minorem: nam, ut supra annotavimus, in Cælis & in Angelis salvatur ratio stricta nature, absque vi productiva alterius suppositi. Item in Deo secundum se considerato, & utrahabet a personis & relationibus, vera & stricta ratio nature reperitur, & tamen pro eo prior non concipitur in eo secunditas, aut vis productiva Filii & Spiritus Sancti; hæc enim supponit essentiam divinam esse per rationem Paternitatis modificatam. Cur ergo similiter in Spiritu Sancto non salvabitur ratio stricta nature, absque vi productiva alterius suppositi?

Confirmatur: Sicut natura definitur per hoc quod sit principium motus, &c. ita definitur vivens, per hoc quod est se movere: Sed ratio vite, perfectissime, & cum omni proprietate salvatur in Deo, absque vi productiva reali, per hoc quod sit principium virtutis actionis vitalis: Ergo etiam propria ratio nature in illo salvatur, per hoc quod divina essentia sit radix virtualis actionum intelligendi & volendi, absque facultate productiva alterius suppositi.

§. III.

Nonnullorum recentiorum sententia refellitur.

Præter duos dicendi modos jam impugnatos, est celebris sententia aliquorum, qui docent ideo Verbum esse Filium, non autem Spiritum Sanctum, quia licet utrique ex vi processionis communicetur divina natura & consequenter uterque ut similes suo principio procedat, tamen Spiritus Sanctus non procedit per modum imaginis, quod ad rationem filii & genitum necessarium erat. Ita Vasquez disp. 113. c. 7. Turrianus, Alarcon, & quidam alii Recentiores, secuti Canariensem hic art. 2. Placuit etiam hæc sententia Joanni de Portugal Episcopo Vifentis lib. 2. de Processione Spiritus Sancti, cap. 18. nec illam omnino reprobat Bannez hic art. 4. dub. 1.

Displicet tamen ceteris Theologis, & rejicitur primo. Quia videtur esse manifesta contradictio in hoc quod illi Auctores asserunt, nempe Spiritum Sanctum procedere ut similem Patri & Filio, ex vi sue processionis, & tamen non esse illorum imaginem. Nam ut docet S. Thomas infra q. 35. art. 1. & 93. art. 1. post August. & Anselmum, ut aliquid habeat rationem imaginis, duo solum requiruntur, nempe quod sit alteri simile, & quod sit ab illo expressum & deductum: At si semel concedatur, Spiritum Sanctum procedere ex vi sue processionis in similitudinem naturæ cum Patre & Filio, utrumque habebit, ut patet: Ergo erit illorum imago.

Confirmatur: Non alia ratione filius in creatis est imago naturalis patris, nisi quia per generationem accipit naturam formaliter, in qua illi assimilatur. Item Verbo Divino non alia de causa ratio imaginis convenit, nisi quia procedit ut similis in natura Patri, ex vi sue processionis: Ergo si concedatur Spiritum Sanctum ex vi sue processionis procedere ut similem in natura Patri & Filio, non potest negari esse illorum imaginem. Unde S. Thomas infra q. 35. art. 2. non aliter probat Filio convenire rationem imaginis, non autem Spiritui Sancto, nisi quia Filius procedit ut Verbum, de cuius ratione est similitudo spiritui ad id quod procedit, non autem de ratione amoris: quoniam hoc conveniat amoris quæst Spiritui Sanctus, in quantum est amor Divinus. Quasi dicere ideo Filium esse imaginem, non vero Spiritum Sanctum, quia Filius procedit ut similis suo principio ex vi sue processionis, eo quod procedat ut Verbum, quod est similitudo expressa objecti, non autem Spiritus Sanctus.

Sanctus, quia procedit ut amor, qui non est similitudo, sed pondus & inclinatio in rem amantem: quam rationem latius infra exponemus.

Respondetur primo: Ideo filium in creatis, & Verbum in Divinis, esse imaginem Patris, quia recipit naturam ex intentione ut Patrem representet, quod non competit Spiritui Sancto.

Sed contra primo: D. Thomas loco jam relato non assignat hanc rationem, cur Filius in Divinis habeat rationem imaginis, non vero Spiritus Sanctus, sed potius recurrit ad similitudinem, quæ uni competit ex vi sue processionis, non vero alteri.

Secundo, vel solutio procedit de intentione primaria nature, vel de secundaria: Primum est falsum, solum enim imago intentionalis per se primo ad representandum a natura ordinatur: secundum autem est verum. Ceterum eo ipso quod ex vi processionis intenditur similitudo termini cum principio in natura, secundario intenditur ejus representatio; nec aliunde hæc secundaria intentio, quam ex illa primaria colligi potest: Ergo si Spiritus Sanctus accipit ex vi processionis naturam sui principii formaliter, ex secundaria intentione, ad representandum ordinabitur, ac per consequens erit imago.

Respondetur secundo, Ad rationem imaginis non sufficere representationem illius, in quo convenit terminus cum principio, sed insuper representationem debere id in quo determinatur ab illo, quod convenit Verbo, scilicet autem Spiritui Sancto; & ideo imago non est, quævis naturam sui principii accipiat ex vi processionis.

Sed contra: Vel ideo Verbum representat quæ sunt propria Patris, quia accipit ex vi processionis Patris naturam, & ratione ipsius nature: vel quia ad Patrem relative se habet, & ratione relationis. Si primum, etiam Spiritus Sanctus accipit ex vi processionis sui principii naturam, in sententia quam impugnamus, & consequenter quæ sunt illi propria representare poterit. Si secundum, etiam Spiritus Sanctus, ad Patrem, & Filium sua relatione relatur; & consequenter ratione relationis, quæ illi propria sunt poterit representare: Ergo nihil ei deerit ad rationem imaginis.

Dices, Spiritum Sanctum non referri ad Patrem & Filium, secundum proprias relationes, sed secundum relationem spiritalis utriusque communem.

Sed contra: Licet non sit imago illorum secundum proprias relationes, erit tamen imago illorum, secundum istam communem, per quam Pater & Filius distinguuntur a Spiritu Sancto. Unde S. Thomas infra q. 35. art. 2. impugnans rationem aliquorum, qui dicebant Spiritum Sanctum non esse imaginem Patris & Filii, quia sic esset una imago duorum, quod videtur impossibile, subdit: *Sed hoc nihil est, quia Pater & Filius sunt unum principium Spiritus Sancti, unde nihil prohibet se Patris & Filii (in quantum sunt unum) esse unam imaginem, cum etiam homo rationis Trinitatis sit una imago.*

Addo quod, Relativa proprietates Spiritus Sancti, eo quod sit mutus amor, essentialiter petit relationes Paternitatis & Filiationis, ut inter se distinctas, tamquam modificantes vim spirativam: de quo infra q. 36. Ergo ob istam connexionem, utramque representabit; sicut Verbum representat non essentiam solum, sed & paternitatem, ratione connexionis quam habet cum illa.

Respondetur tertio: Ad rationem imaginis requiri quod alicui representet: unde cum Spiritus Sanctus nemini representet (non enim representat intellectui creato, ut patet, nec intellectui Patris aut Filii, quia Pater & Filius, licet diligant se Spiritu Sancto, non tamen se cognoscunt Spiritu Sancto) ille non habet rationem imaginis.

Sed contra primo: De ratione imaginis non est quod actualiter representet, sed sufficit quod quantum est de se sit representativa prototypi: nemine enim vidente aut cogitante, tabella figuræ & lineamentæ Cæsaris exprimens, vere dicitur esse ejus imago.

Deinde: Licet Pater & Filius non se cognoscant Spiritu Sancto, uterque tamen cognoscit se in Spiritu Sancto, tamquam in correlativo habente eandem naturam cum ipsis: sicut Pater cognoscit se in Filio, quia est ejusdem nature cum illo. Unde sicut Christus dicebat Philippo, *Qui videt me, videt & Patrem meum*, ita Spiritus Sanctus dicere poterit, *Qui videt me, videt Patrem & Filium.*

Secundo contra eandem sententiam principaliter arguitur. Ratio imaginis est aliquid consequens ad passivam generationem, & illa posterior: Ergo non potest probari a priori, processionem Verbi esse generationem, non autem processionem Spiritus Sancti, quia Verbum est imago Patris, non vero Spiritus Sanctus. Consequentia patet: Antecedens probatur. Tum quia in humanis prius habet filius quod sit genitus a patre, eo quod illi similis in natura producat, quam quod sit patris imago; hoc enim ex illo sequitur. Tum etiam quia in Divinis etiam, prius intelligimus Personam filii genitam, quam relationem imaginis. Nam ut ait D. August. lib. 7. de Trin. cap. 2. *Ex quo nata est, & Verbum, & imago, & filius intelligitur.* Et ut docet Theol. Genet. Tom. II.

cet S. Thomas infra q. 40. art. 4. *Origines passus significare, simpliciter procedens secundum proprietates personarum processionem, etiam personalem.* Unde subdit ibidem ad 3. *Naturas secundum intellectum præcedit filiationem.* Concipiuntur enim a nobis hujusmodi origines, ut fundamenta relationum. Prius ergo concipimus Personam Filii generari, eo quod ei natura divina communicetur ex vi sue processionis, quam concipimus in ea relationem imaginis: unde solum a posteriori, non vero a priori possumus colligere Verbum Divinum esse genitum & Filium, non autem Spiritum Sanctum, quia illi & non isti convenit ratio imaginis.

Denique eadem sententia impugnatur, torquendo in ipsam telum, quod in Cajetano Vasquez detorquet, & ut sibi videtur valide: videlicet, Philosophus in definitione generationis non posuit quod sit processio in similitudinem ex vi processionis: Ergo illa particula, *ex vi processionis*, non ad definitionem spectat, sed ad glossam, adjectionemque Cajetani, & aliorum Thomistarum: unde stando in sola & mera definitione Philosophi, quæ ipsam quidditatem generationis exprimit, non habet Cajetanus, quomodo a processione Spiritus Sancti rationem generationis excludat. Retorqueo, inquam, hoc modo: Aristoteles non posuit in definitione generationis, quod procedat aliquid in similitudinem nature, per modum imaginis & representationis: Ergo illa particula, *per modum imaginis & representationis*, non pertinet ad definitionem generationis, sed ad glossam & adjectionem Vasquez. Quomodo ergo salvat ipse quod Processio Spiritus Sancti non est generatio, stando in mera definitione Philosophi? Dicit, se non addere definitioni, sed explicare vim illius particule, *in similitudinem*. Bene: sed idem dicunt Thomistæ, se non addere definitioni generationis illam particulam, *ex vi processionis*, ut partem definitionis, sed tantum per modum explicationis, ad declarandum scilicet, quod ut aliqua actio generatio sit, ejus terminus debet esse formaliter similis: de quo infra. Ergo vel Vasquez male impugnatur Thomistæ, vel sufficienter processionem Spiritus Sancti a ratione generationis excludit.

Obijciunt in primis Vasquez varia SS. Patrum testimonia, asserentia de ratione filii esse, quod sit sui Patris imago, ex quo inferit, quod cum Spiritu Sancto ratio imaginis non conveniat, non potest dici Filius, nec ejus processio, generatio.

Sed totum hoc libenter concedimus, & in hoc probando Vasquez inaniter tempus consumit. Solum contemnimus, hæc duo quæ asserit, nempe quod Spiritus Sanctus ex vi processionis recipit Dei naturam, & tamen non est ejus imago, inter se pugnare, & manifestam contradictionem involvere, ut supra ostensum est.

Dices: Spiritus Sanctus de facto est similis suo principio in natura, similitudine per processionem accepta, & si non ex vi processionis, & tamen de facto & re ipsa imago non est: Ergo etiam flex vi processionis, ut similis suo principio procedat, poterit non esse imago ex vi processionis.

Quod amplius urgetur: Ignis genitus ab igne non est imago ignis generantis, cum ex illo non magis in generantis notitiam veniamus, quam cujusvis alterius, & tamen ab illo similis in natura procedit. Ergo etiam si Spiritus Sanctus ex vi sue processionis accipiat naturam divinam, & in illa suo principio assimilatur, poterit tamen non esse imago illius.

Ad argumentum respondeo, negando Consequentiam: quia ut docet D. Thomas in 1. dist. 28. q. 2. art. 3. ad 4. nomen imaginis, etsi impositum sit ab æqualitate & similitudine, non est impositum ad significandam rem, cui ex modo sue processionis non competit similitudo; & ideo quamvis aliquid in re & absolute sit simile alteri, & ab illo procedat, non est dicendum imago absolute & in re, nisi ex modo & vi sue processionis similitudinem habeat, quod Spiritui Sancto non convenit. Unde inquit Anselmus in monologio cap. 53. *Sic amor aperit se prolem negat, qui dum a Patre & Filio procedere intelligitur, non finitatem personarum exhibet se contemplandi: ejus ex quo est similitudo, quævis ipsum considerata vario docet omnino id ipsum esse, quod est Pater & Filius.* Ac si aperte diceret, ideo Spiritum Sanctum imaginem non esse, nec Filium; quia licet sit ejusdem nature cum Patre & Filio, non tamen ex vi formalissima sue processionis, illorum similitudinem in natura præstet.

Ad confirmationem, nego Majorem: Nam cum (teste D. Thoma infra q. 35. art. 2.) in uno ovo simili respectu alterius ovi, non alia ratione non invenitur ratio imaginis, nisi quia non procedit ab illo, non est cur ab igne genito rationem imaginis ignis generantis excludamus. Quod autem illo cognito, non magis in ignis generantis cognitionem veniamus, quam in cognitionem cujusvis alterius ignis, ideo est, quia sunt homogenea & ejusdem figura. Immo & hoc ipsum in viventibus contingere potest, nempe cum pater & filius non assimilantur in figura exteriori, sed in natura solum; tunc enim qui filium cognoscit, non magis venit in cognitionem parentis, quam aliorum homin.

humani, quo non ebant filius vere obtinet rationem imaginis.

- 178 Opposit secundum Vasquez alia Patrum testimonia, excludendum Spiritum Sanctum a ratione geniti & Filii, quia imago non est. Ita Anselmus, ubi supra, Richardus a S. Victore lib. 6. de SS. Trinit. cap. 19. & sequentibus, & D. Thomas 4. contra Gent. cap. 11. Ergo vera ratio quare Spiritus Sanctus non est genitus neque Filius, est quia ut imago non procedit.
- 179 Respondeo, concessio Antecedente, distinguendo Consequens. Vera ratio a priori, nego: a posteriori, concedo. Cum enim, ut supra dicebamus, ratio imaginis sit aliquid consequens ad passivam generationem, recte a posteriori colligitur, Spiritum Sanctum non esse genitum, nec consequenter Filium, quia non habet rationem imaginis. Sicut a posteriori recte inferitur, equum non esse animal rationale, quia non est risibilis. Ceterum ratio a priori cur Spiritus Sanctus non sit Filius vel imago Dei, est, quia vi processionis non procedit similis principio in natura, ut supra ex D. Thoma ostendimus, & magis sequenti exponemus.

§. IV.

sententia D. Thoma exponitur, ac defenditur.

- Dico primo: Ratio proxima & immediata, cur processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus Sancti, est quia Verbum procedit in similitudinem naturae, ex vi processionis, non vero Spiritus Sanctus. Ita docet Divus Thomas in 1. dist. 13. quest. 1. art. 3. ad 3. dist. 28. quest. 2. art. 2. in corp. Primo ad Anselm. dist. 13. quest. unica art. 3. quest. 10. de potentia art. 2. ad 11. & 22. Quarto contra Gentes cap. 11. & 19. & in presenti questione art. 2. & 4.
- 180 Probatur primo: In definitionibus verba accipienda sunt in sensu formali, ne definitio unius alteri conveniat, puta definitio lineae, superflua: Ergo quando in definitione generationis dicitur, quod vivens debet procedere in similitudinem naturae, hoc debet intelligi de similitudine, quae conveniat genito formaliter ex vi processionis, & non solum materialiter vel concomitanter: Ergo ideo processio Verbi est generatio, non vero processio Spiritus Sancti, quia Verbum procedit in similitudinem naturae formaliter & ex vi processionis, non vero Spiritus Sanctus.
- 181 Probatur secundo: Actiones ad eundem terminum terminatae, diversificantur ex diverso modo procedendi, & tendendi in illum, ut communiter docent Philosophi, & variis exemplis declarant: Ergo etiam processio Verbi, & processio Spiritus Sancti, distinguuntur propter diversum modum tendendi in terminum, & quia habet rationem generationis, non vero alia, eo quod una tendat in similitudinem naturae formaliter & ex vi sua, non vero altera, quamvis per utramque naturam divina communicetur.
- 182 Confirmatur & magis illustratur haec ratio ex D. Thoma 4. cont. Gent. cap. 23. Si res aliqua naturam alterius ab eo accipere, non per generationem, sed per alium quemcumque modum, ratione filiationis caret, ut puta, si aliquis homo virtutem filii divinitus ab hoc concessa hominem faceret, ex alia qua sui corporis partes, vel etiam exteriori modo, sicut facit artificiat, producit homo, producentis filium non diceretur, quia non procederet ab eo ut natura. Ergo similiter licet Spiritus Sanctus sit similis Verbo, & in eadem numero natura cum illo subsistat, quia tamen non habet talem similitudinem & naturam, ex vi, seu ex modo ipso processionis, sicut Verbum: Vel quia, ut loquitur S. Doctor in 1. ad Annibalum dist. 13. q. unica art. 3. Processio Spiritus Sancti ex ratione modo procedendi, non dicitur conformitatem naturae, quam dicit generatio, ideo eius productio non habet rationem generationis, sicut Verbi processio.
- 183 Dices: Definitionibus rerum nihil est superaddendum sed ut jacent sunt accipiendae: At in definitione generationis viventium, non est illa particula, ex vi processionis; Ergo absque fundamento illi additur, ut Spiritus Sancti processio a generationis ratione excludatur.
- 184 Respondeo nihil esse addendum definitionibus, ut patet definitionis, posse tamen aliquid illis addi per modum explicationis alicuius partis, & hoc non est addere, sed definitionem explicare: illam autem particula, ex vi processionis, non additur ut pars praedictae definitionis, sed ad explicandum, quod ut aliqua actio generatio sit, ejus terminus debet esse formaliter similis, id est per illam accipere per se primo & formaliter principii naturam. Et certe, ut vidimus, Vasquez, cujus est hoc argumentum, addit definitioni traditae, quod debeat ejus terminus procedere per modum imaginis; & Zuniga, quod debeat procedere cum fecunditate & virtute productiva alterius. Si ergo ipsis licuit definitioni Aristotelis illas particulas addere, cur nobis non licebit non addere particulas definitionibus rerum, sed illas explicare?
- 185 Dico secundo: Ratio fundamentalis & radicalis, cur pro-

cessio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus Sancti est quia processio Verbi est per intellectum, processio vero Spiritus Sancti per voluntatem. Ita D. Thom. locis conclusionis praecedenti citatis, & hic art. 4. ubi sic dicitur: *Secundum est, quod haec est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem: voluntas autem sit in actu, non per hoc quod aliquid similitudo voliti sit in voluntate, sed ex hoc quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quae attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis, & in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem quae attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis & moventis in aliquid. Et ideo quod procedit in Divinis, per modum amoris, non procedit ut genitum velut Filius, sed magis procedit ut Spiritus, quo nomine quidam vitalis motus & impulsio designatur, prout aliqui ex amore dicunt moveri vel impelli ad aliquid faciendum. Haec D. Thomas. Quibus verbis fundamentalem nostram conclusionis rationem exposuit. Ideo enim processio Verbi est generatio, non autem processio Spiritus Sancti, quia Verbum procedit in similitudinem naturae; ex vi processionis, non autem Spiritus Sanctus, ut praecedenti conclusionis ostendimus: Sed Verbum habet quod procedat in similitudinem naturae, ex vi suae processionis, quia procedit per intellectum; id vero non habet Spiritus Sanctus, eo quod procedat per voluntatem: Ergo ratio fundamentalis & radicalis, cur processio Verbi sit generatio, non autem processio Spiritus Sancti est quia Verbum procedit per intellectum, & Spiritus Sanctus per voluntatem. Minor probatur: Intellectus ut abstractus a creato & increato, est assimilativus; intellectus enim fit per assimilationem potentiae cum objecto, ut docetur in libris de anima; unde Philosophus 1. 3. de anima textu 37. docuit animam esse quodammodo omnia, quia est omnium cognoscitiva, & communiter dicitur quod intellectus intelligendo hominem, sit homo, & intelligendo lapidem, sit lapis; unde intellectus in supremo & perfectissimo suo analogo, est assimilativus perfectissima similitudine, quae est identitas in natura. Voluntas vero non est potentia assimilativa: nam prius modus operandi voluntatis, non est per assimilationem ad objectum amatum, sed per inclinationem & propensionem in illud, ut §. 1. ostendimus. Quare quantumcumque crescat voluntatis perfectio, non habebit ex propria ratione terminum similem principio vel objecto producere, sed impulsam perfectissimum ad illud. Ergo ideo Verbum Divinum habet quod procedat in similitudinem naturae, ex vi suae processionis, non autem Spiritus Sanctus: quia Verbum procedit per intellectum, & Spiritus Sanctus per voluntatem.*

Dices primo: De ratione geniti & filii est esse similem generanti in natura, sub conceptu naturae: Sed Verbum Divinum ex eo quod per intellectum procedat, non est simile producenti in natura, sub conceptu naturae: Ergo ex hac ratione non recte colligitur esse genitum, vel Filium. Probatur Minor: Intellectus enim ex proprio conceptu solum est assimilativus termini cum objecto, seu specie impressa, quae unitur vice objecti cum principio: At ratio objecti, & ratio speciei, virtualiter distinguuntur a natura divina sub conceptu naturae: Ergo ex eo quod Verbum divinum per intellectum procedat, non est simile producenti in natura, sub conceptu naturae.

Respondeo primo, concessio Majori, negando Minorem: 187 ad cujus probationem, nego etiam Minorem. Nam ut ait D. Thom. supra q. 14. art. 4. in Deo intellectus, intelligens, & id quod intelligitur, & species intelligibilis, & ipsum intelligere, sunt omnino unum & idem. Cujus ratio est, quia cum haec omnia in rebus creatis pertinent ad eandem lineam intellectualem, & distinguuntur solum ex limitatione & potentialitate creaturae, identificantur in Deo, etiam sine distinctione virtuali, ut in Tractatu de attributis ostendimus dist. 2. art. 4. Unde hoc ipso quod Verbum Divinum, ex vi suae processionis procedat ut simile objecto cognito, aut speciei intelligibili quae gerit vices illius, procedit ut simile producenti in natura.

Secundo responderi potest, distinguendo Majorem secundum syllogismi. Intellectus solum est assimilativus termini ad speciem & objectum, secundum conditionem speciei & objecti, nego Majorem: secundum naturam quae est objectum & species, concedo Majorem, & dato Minori, nego Consequenter. Nam intellectus producat Verbum, non intendit illi communicare rationem speciei impressae, aut rationem objecti, sed naturam in specie contentam, quae exercet munus speciei. Unde quamvis daretur quod in Deo ratio speciei, & objecti distinguuntur virtualiter a natura, non sequitur Verbo Divino non communicari naturam divinam, sub conceptu naturae, ex vi suae processionis.

Dices secundo: De ratione geniti & filii est assimilari producenti in natura, sub modo essendi naturali: At Verbum Divinum, ex eo quod per intellectum procedat, non habet assimi-

assimilari producenti in natura, sub modo essendi naturali: Ergo ex eo quod Verbum Divinum per intellectum procedat, non recte probatur esse genitum & Filium, ejusque processionem esse generationem. Major patet, Minor vero, in qua est difficultas, probatur. Intellectus solum petit assimilari objecto in esse intelligibili & intentionali, non vero in esse entitativo & naturali; alioquin intelligendo lapidem, fieret lapis in esse entitativo; & cognoscendo plantam, fieret planta in esse naturali, quod absurdissimum est: Ergo Verbum Divinum ex eo quod per intellectum procedat, non habet assimilari producenti in natura, sub modo essendi naturali.

- 190 Respondeo, concessio Majori, negando Minorem, ad cujus probationem dicendum est, quod licet intellectus creatus, quia imperfectus est, & ex indigentia verbum producat: solum sit assimilativus termini cum objecto, in esse intentionali & intelligibili; intellectus tamen divinus, quia perfectissimus & verbum non ex indigentia, sed ex infinita fecunditate producat; assimilativus est, non solum in esse intelligibili, verum etiam in esse entitativo & naturali. Unde intellectus abstrahens ab utroque, est positive non peccat assimilationem termini ad objectum, in modo essendi naturali, permittit tamen hujusmodi assimilationem in aliquo sibi inferiori, nempe in supremo sui analogo.

191 Instabis: Effe intelligibile in Deo distinguitur saltem virtualiter ab esse naturali & entitativo: Ergo Verbum potest perfecte assimilari producenti in esse intelligibili, ex vi processionis, absque eo quod ei assimiletur in esse naturali. Consequenter videtur manifestum: Nam quia in Deo unio affectiva virtualiter distinguitur a naturali, Spiritus S. ex vi suae processionis recipit unionem secundum affectum, non tamen unionem seu identitatem in natura: Ergo similiter &c.

- 192 Respondeo negando Antecedens: cum enim esse intelligibile ad lineam intellectualem pertineat, identificatur cum natura divina (quae ut in Tractatu de attributis dist. 2. art. 1. ostendimus, per ipsum intelligere purissimum & actualissimum constituitur) absque virtuali distinctione. Unde repugnat quod Verbum Divinum perfecte assimilaretur producenti in esse intelligibili, ex vi processionis, nisi etiam ex vi processionis perfecte ei assimilaretur in esse naturali, seu in natura, sub modo essendi naturali & entitativo: licet Spiritus Sanctus possit ex vi processionis recipere unionem secundum affectum, absque eo quod ex vi ejusdem processionis accipiat unionem in esse naturali, seu identitatem in natura: quia cum unio affectiva ad lineam volitivam pertineat, est quod consequens naturam divinam, nec metaphysicam ejus constitutionem ingreditur, ut in Tractatu de voluntate Dei dist. 1. art. 2. fuisse ostendimus.

- 193 Urgebis: Licet esse intelligibile & naturale non distinguantur in Deo virtualiter, eminenter tamen seu aequivalenter distinguuntur: Sed haec essentialis distinctio sufficiens est ut Verbo Divino communicetur formaliter natura divina sub modo essendi intelligibili, ex vi processionis, absque eo quod sub modo essendi naturali, formaliter ex vi processionis communicetur: Ergo sufficit, ut Verbum Divinum non procedat simile formaliter in natura sub conceptu naturae, & consequenter ut ejus processio non sit generatio. Major, & utraque Consequentia patet: Minor vero, in qua est difficultas, variis exemplis ostenditur. Nam sola essentialis distinctio inter intellectum & naturam divinam; sufficit ut a visione beatifica participetur formaliter divina intellectus, non autem natura; & e contra, a gratia habituali participetur formaliter natura, & non intellectus. Item sola essentialis distinctio inter essentiam sub conceptu speciei, & sub conceptu naturae, sufficit ut uniatr mentibus Beatorum formaliter sub conceptu speciei, non autem sub conceptu naturae. Denique sola distinctio essentialis inter rationem Verbi & rationem Filii in secunda Trinitatis Persona, sufficiens est ut suppositum Verbi, Christum ut hominem, Filium naturalem constituat, absque eo quod constituat illum in ratione Verbi: Ergo pariter sola distinctio essentialis inter esse intelligibile & naturale, sufficit ut licet ex vi processionis communicetur verbo Divino natura sub modo essendi intelligibili; non communicetur tamen sub modo essendi naturali, & sub proprio conceptu naturae.

- 194 Respondeo, concessio Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem dicendum, duplicem dari in Deo distinctionem eminentialem: una est talis simpliciter & absolute, & praedicando ab omni ordine & analogia ad creaturas, qualis reperitur inter essentiam & attributa, vel inter absolute & relativa; & haec vocatur absolute distinctio virtualis: alia est quae dicitur eminentialis solum secundum quid, & per respectum & analogiam ad res creatas, participantem unam perfectionem Dei, non vero aliam. Hoc modo distinguuntur in Deo essentia & natura, existentia & essentia, ratio filii & ratio verbi: relatio ut gerit munus forma hypostati- cae, & relativa, & natura divina, ut habet rationem naturae a se ipsa, ut gerit vices speciei, & intellectus, juxta probabilem sententiam. Prima distinctio sufficit, ut Deus possit unum ad intra communicare, alio non communica-

to; sicut Pater de facto communicat suam essentiam Filio, non vero suam paternitatem, vel potentiam generativam; secunda vero sufficit quidem ad hoc ut unum possit ad extra communicari, alio non communicato, non tamen ut possit ad intra communicari. Patet hoc in exemplis adductis: implicat enim quod Pater communicet essentiam Filio, non communicata existentia, & natura; & quod Filius producat in ratione filii, nisi etiam illum producat in ratione verbi, & sic de ceteris. Quia ergo esse intelligibile & naturale distinguuntur eminenter hoc secundo tantum modo, & solum per analogiam ad creaturas; repugnat quod Pater eternus communicet suam essentiam Filio sub modo essendi intelligibili, nisi etiam illam ei communicet, sub modo essendi naturali & entitativo. Quamvis in rebus creatis haec duo possint separari, & Deus de facto uniat suam essentiam mentibus Beatorum, per modum speciei, & forma intelligibilis; & repugnet tamen, quod illam eis communicet per modum forma naturalis, & in esse entitativo, ut in Tractatu de visione Beatifica, dist. 2. art. 3. fuisse declaravimus.

§. V.

Alia argumenta solvuntur.

Obijcies primo: Quidquid habet Spiritus Sanctus ex 195 sua processione & origine, habet ex vi suae processionis & originis: Sed Spiritus Sanctus ex sua processione & origine, habet divinam naturam: non enim illam habet a se, sed ab alio communicatam; alioquin darentur duo innascibiles in Trinitate, quod est haereticum: Ergo habet illam ex vi suae processionis & originis, & consequenter non minus erit genitus quam Filius.

Respondeo negando Majorem: non enim quidquid con- 196 venit termino producto per processionem, communicatur illi ex vi processionis, sed solum id quod est ratio formalis terminandi processionem: quod vero ratio formalis terminandi non est, licet communicetur per processionem, propter identitatem cum ratione formali terminandi, non tamen communicatur formaliter ex vi processionis. Unde quia natura divina non est ratio formalis terminandi processionem Spiritus Sancti, sed quid identificatum cum ratione formali terminandi, nempe cum ratione impulsus, quae formaliter terminat, consequens sit quod licet communicetur per processionem, non tamen ex vi processionis.

Instabis: Divina Natura est id quod primario terminat 197 processionem Spiritus Sancti: Ergo est ratio formalis terminandi, & consequenter non solum convenit Spiritui Sancto per processionem, sed etiam ex vi processionis. Utraque consequentia patet ex distis. Antecedens autem probatur. Per id Spiritus Sanctus primo terminat processionem, quod prius ei convenit: Sed prius ei convenit divina natura, quam ratio impulsus, aut quodlibet aliud attributum; quia Divinitas est eminenti quodammodo radix omnium attributorum, non solum in Deo ut praeintellecto Personis, sed etiam in quacunque Persona: Ergo divina natura est id quod terminat processionem Spiritus Sancti.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem, 198 distinguo Majorem. Per id Spiritus Sanctus primo terminat processionem, quod prius ei convenit: in intentione, concedo Majorem; in executione, nego Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Itaque id quod prius convenit in intentione, & in genere finis seu rationis finalis, est ratio primaria terminandi actionem, non id quod prius convenit in executione, & in genere subiecti, aut principii. Constat hoc in multorum sententia, assensum unica actione produci partialem substantiam, & partialem quantitatem: quae actio non a substantia partiali, quae prior est ordine executionis, & in genere causae materialis, sed a partiali quantitate, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus prius in executione productis, sed a forma substantiali, quae prior est in intentione, & in genere causae finalis, speciem desumit. Constat etiam & in sententia aliorum, assensum unica actione produci qualitates alternativas, & formam substantialem: quae actio, non a qualitatibus

- 200 Respondeo verum esse Antecedens, quando primo producantur natura & proprietates, secus autem quando non primo producantur, sed jam producta natura supponitur; ut constat in aggeratione, quæ quia substantiam jam productam supponit, licet producat partialem substantiam, cum partiali quantitate, non tamen fertur intentio nature primario in partem substantiam, sed in quantitatem partialem. Quia ergo in Deo processio per voluntatem, jam supponit communicatam naturam, sub conceptu nature, per generationem Verbi, ideo primario in intentione, non ad naturam communicandam, sed ad attributum terminatur.
- 201 Dices rursus; Omne agens intendit producere sibi simile, nedum in principio proximo agendi, sed etiam & maxime in radicali: igitur enim v.g. calefaciendo, non solum intendit producere sibi simile in calore, sed etiam in forma substantiali; & pater non intendit solum sibi assimilare filium in potentia generativa, sed etiam & maxime in natura; Sed essentia divina est principium radicale productionis Spiritus Sancti, sicut voluntas est formale & proximum: Ergo Pater & Filius producendo Spiritum Sanctum, intendunt sibi simile in natura, & non solum in attributo; & consequenter processio Spiritus Sancti per se primo tendit in ordine intentionis ad communicandam divinam naturam, & non solum aliquid ejus attributum, scilicet rationem impulsus.
- 202 Respond. Maj. esse tantum verum, quando agens agit per virtutem proximam, destinatam ad communicandam naturam; quando vero agit per alias virtutes, intendit ad finem, sibi simile formaliter in principio proximo. Unde cum intellectus in Divinis sit potentia per se primo destinata ad communicandam naturam, non autem voluntas: Pater & Filius producendo simul Spiritum Sanctum per voluntatem, non intendunt simile in natura formaliter, ex vi talis productionis, bene tamen Pater, per intellectum producendo Filium.
- 203 Obijes secundo: Spiritus S. procedit formaliter ut persona divina: Ergo ut habens naturam divinam. Consequenter videtur manifesta, quia Persona Divina non potest non dicere naturam divinam. Antecedens vero probatur primo: Spiritus Sanctus ex vi sue processionis procedit ut subsistens in aliqua natura: Non creata, alias esset creatura: Ergo divina: subsistens autem in natura divina, est persona divina: Ergo procedit formaliter ut persona divina.
- Secundo: Spiritus Sanctus habet ex vi sue processionis illud quod est constitutum persone divinæ, nempe relationem originis: Ergo procedit formaliter ut persona divina.
- Tertio, Spiritus Sanctus procedit ut realiter distinctus a Patre & Filio: Sed non distinguitur realiter, nisi in quantum est una ex personis divinis: Ergo idem quod prius.
- Quarto, Spiritus Sanctus formaliter ex vi processionis procedit ut est: Sed est formaliter persona divina: Ergo procedit formaliter ut persona divina.
- 204 Propter hæc argumenta, quidam concedunt Spiritum S. procedere formaliter ut personam divinam, licet negent illi procedere formaliter ut Deum. Sed illi minus consequenter loquuntur: cum enim persona divina nihil aliud sit, quam subsistens in natura divina, si hæc non convenit Spiritui Sancto, ex vi processionis non potest procedere formaliter ut persona divina. Unde prætermissa hac solutione, respondeo, negando Antecedens. Ad cuius primam probationem, negatur Spiritum Sanctum formaliter procedere ut substantiam in aliqua natura: solum enim ex vi processionis procedit ut amor subsistens substantia relativa.
- 205 Ad secundam vero probationem, dicendum Spiritum S. habere quidem ex vi sue processionis substantiam relativam, per quam constituitur persona, non tamen formaliter ut constituentem personam: quia persona constituitur ex substantia relativa, ut modificante naturam; at vero Spiritus Sanctus non habet illam formaliter vi sue processionis, ut modificantem naturam, sed præcise ut modificantem amorem seu impulsum in obiectum amatum. Quare procedit quidem Spiritus Sanctus ut subsistens in amore formaliter; ut subsistens vero in natura materialiter & identice tantum, propter identitatem nature cum amore, amor enim perfectissimus vendicat sibi, etiam ex propria linea, quod sit subsistens. Unde propterea (ut tertiam probationem falsiat) Spiritus S. procedit ut realiter distinctus a Patre & Filio, quia procedit ut amor modificatus per substantiam relativam, distincta a substantia Patris & Filii.
- 206 Ad quartam probationem, distinguo Majorem: Spiritus S. formaliter ex vi processionis procedit ut est: sub omni formalitate qua est, nego Majorem: sub aliqua, concedo Majorem: & concessa Minori, nego Consequentiam. Et in isto in homine genito, & homine creato, quibus quantum ad esse eadem prædicata conveniunt; & tamen diversis formalitatibus terminant, unus generationem, & alter creationem sub ratione communi entis creabilis, illam vero sub ratione aliqua peculiari entis. In isto etiam in corpore Christi Domini, existentis in sacramento altaris per transubstantiationem: nam licet in eo corpus Christi sit vivens, & animatum anima rationali, non terminat tamen transubstantiationem sub ratione viventis aut animati formaliter, sed sub ratione corporis, ut docetur in Tractatu de Eucharistia. Non ergo

requiritur, quod omne prædicatum formaliter se habens ad esse formaliter etiam se habeat ad terminandam actionem.

Obijes tertio: Spiritui Sancto ex vi sue processionis communicatur existentia divina: Ergo & divina essentia. Consequenter patet; nam in Deo essentia & existentia identificantur sine virtuali discrimine: unde si existentia divina Spiritui S. ex vi processionis communicatur, non potest non illi communicari etiam ex vi processionis divina essentia. Antecedens vero probatur, quia cuilibet termino producto communicatur per se primo ex vi processionis existentia, cum producere nihil aliud sit quam dare esse.

Respondeo distinguendo Antecedens: Communicatur existentia, tamquam conditio generalis cujuslibet productionis, concedo Antecedens: tamquam quia pertinet ad rationem formalem processionis ipsius, nego Antecedens, & Consequentiam. Dupliciter enim potest per aliquam productionem communicari existentia: primo tamquam per se primo specificativa talis productionis, eo modo quo terminus per se primo specificans generationem substantialem, est forma substantialis: secundo tamquam conditio generalis, quia hoc est necessarium ex communi ratione productionis; nec tamen existentia est formale specificativum cujuslibet productionis. Verbum ergo Divinum recipit primo modo existentiam, ex vi sue processionis, quia recipit intelligere, quod est formalissime esse Dei, ut docet D. Thom. hic art. 2. secundo autem modo Spiritus Sanctus.

Obijes quarto: Processio per intellectum non habet rationem generationis in Deo, in quantum est intellectio (alias omnis intellectio esset vera generatio) sed solum quatenus est divina: Atqui processio amoris in Deo, habet etiam quod sit divina: Ergo ratio generationis illi convenit.

Resp. dist. Maj. Intellectio in Deo habet rationem generationis, solum quatenus est divina, prout ly divina dicit rationem constitutivam divinæ nature, concedo Maj. prout ly divina significat rationem entis increati, transcendentis essentiam, relationes & attributa, nego Maj. Similiter distinguo Min. Processio amoris in Deo habet quod sit divina: secundo modo, conc. Min. primo modo, nego Min. & Conseq.

Obijes quinto, Sequitur ex nostra sententia, Spiritum Sanctum esse Filium realiter & identice per processionem, esto non formaliter ex vi processionis: Consequens est absurdum: Ergo & insufficiens ratio a nobis tradita. Probatur sequela primo: Cui convenit definitio cum addito, cum eodem addito convenit definitum: Sed Spiritui Sancto convenit definitio filii, cum hoc addito, scilicet materialiter & identice, cum sit procedens in similitudinem nature identice per processionem, est non ex vi processionis formaliter: Ergo est identice filius.

Secundo. Quod est simile producenti in natura formaliter ex vi processionis, est ex vi processionis formaliter filius: Ergo quod est simile producenti in natura per processionem identice, est filius identice per processionem.

Tertio, Spiritus Sanctus est Deus identice per processionem; quia per eam illi communicatur identice natura divina: Ergo pariter erit per processionem identice filius, est non formaliter ex vi processionis; quia per processionem habet esse similem identice in natura Patris & Filii.

Respondeo negando sequelam: ad primam probationem, nego Minorem: nam licet conveniat Spiritui Sancto esse similem producenti in natura, cum illo addito, nempe identice, definitio tamen filii non convenit illi cum addito; eo quod verba definitionis formaliter sint accipienda; ac proinde, cum in definitione filii dicitur, quod in similitudinem nature procedat, debet explicari formaliter ex vi processionis: unde addendo materialiter, ponitur aliquid destruens definitionem generationis, & rationem filii. Per quod ad secundam probationem constat solutio.

Ad tertiam nego consequentiam, & paritatem. Ratio discriminis est, quia in definitione Deitatis non ponitur quod competat vel non competat per processionem: aut ex vi processionis, bene tamen in definitione geniti & filii: unde ut Spiritus Sanctus sit Deus, necessarium non est, quod Deitas illi competat formaliter ex vi processionis, bene tamen ut sit genitus & filius.

Obijes sexto: Ideo Verbum procedit in similitudinem nature cum suo principio, quia procedit ut simile obiecto intellecto: Sed etiam Spiritus Sanctus ex vi sue processionis procedit ut similis obiecto amato: Ergo non minus procedit in similitudinem nature, quam Verbum. Major est Divi Thomæ hic art. 4. & patet, quia obiectum intellectum est essentia divina. Minor vero probatur. Ideo Verbum procedit ut simile obiecto intellecto, quia intellectus constituitur in actu completo per similitudinem obiecti cogniti: Sed etiam voluntas constituitur in actu completo per similitudinem obiecti amati: Ergo Spiritus Sanctus ex vi sue processionis procedit ut similis obiecto amato. Major est D. Thomæ citati, & constat: terminus etiam per actionem productus, debet maxime assimilari forme, que constituit principium in actu completo, & est ipsi ratio agendi: Ergo hoc quod similitudo obiecti constituit intellectum in actu completo, sequitur terminum per intellectum productum, debere esse in similitudinem obiecti. Minor autem probatur, Volun-

Voluntas constituitur in actu completo per illud, a quo sumitur specificatio actionis, & termini per eam producti: Sed specificatio volitionis, & termini per eam producti, sumitur ad obiectum, & similitudine ejus expressa, per quam voluntas determinatur ad volendum hoc obiectum potius quam aliud: Ergo voluntas constituitur in actu completo, per similitudinem obiecti amati.

214 Respondeo hoc argumentum tangere gravem difficultatem, quam resolvunt communiter Theologi 1. a. q. o. an scilicet obiectum amatum in intellectu per suam similitudinem expressam concurrat active ad sui amorem cum voluntate. Cajetanus, quem multi sequuntur, tenet partem affirmativam: Ferrarjenfis vero & plures alii, negativam; asserentes obiectum cognitum extrinsece solum obiective ad specificationem actus voluntatis concurrere. Quidquid sit de hac opinione diversitate, omnes Auctores in hoc conveniunt, quod obiectum cognitum se habeat aliquo modo ut forma, quia voluntas determinatur, ut in hunc potius quam in illum actum prorumpat. Quo posito, salvari debet quare nihilominus non pertinet ad voluntatem producere formaliter similitudinem, sicut illam producit intellectus; quia obiectum est forma, quia ultimo completur in ratione principii intellectionis.

215 Advertendum est igitur, quod licet similitudo obiecti in intellectu existens, sit aliquo modo forma, tam respectu voluntatis, quam intellectus; aliter tamen, & aliter: nam se habet ad intellectum, ut forma in esse rei, hoc est ut forma realiter efficiens, perficiens, & actus ipsum intellectum: ad voluntatem vero se habet ut forma in esse cognito; quia non habet illi, sed cum ea concurrat ut cognita, & ut illi ostensa, solumque in genere causæ finalis, & formalis extrinsece, seu specificantis ipsam volitionem, ut in Tractatu de actibus humanis disp. 6. art. 1. ostendimus. Est autem proprium forme in esse rei, determinare subiectum ad terminum sibi similem producendum; at vero forma in esse cognito, sive concurrentis ut cognita tantum, proprium est, in quantum huiusmodi, ad se inclinare illud ad quod comparatur ut forma tali modo; atque ita & causare terminum, qui non sit per modum similitudinis, sed potius per modum actualis ponderis & inclinationis ad se ipsam, quatenus representat obiectum: sive quatenus continet in esse representativo bonitatem & convenientiam, quam habet obiectum in se. Sive ergo ponatur quod obiectum in intellectu existens per suam similitudinem, active concurrat ad actum voluntatis, sive non, salvatur quod voluntas non debet producere simile, sed potius inclinationem. Unde in forma ad argumentum respondendo concessa Majori, negando Minorem, ad cuius probationem, distinguo Majorem: ideo verbum procedit ut simile obiecto intellecto, quia intellectus constituitur in actu completo per similitudinem obiecti cogniti: ut per formam in esse rei, & realiter ipsum efficiens & actuantem, concedo Majorem: ut per formam tantum in esse cognito, sed solum ostensam & cognitam, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam.

216 Obijes ultimo: Proprium est voluntatis amantis producere tamquam terminum, unionem amantis cum re amata: Ergo perfectissima voluntas intra propriam lineam, producit perfectissimam unionem: Sed perfectissima unio in natura substantiali, est identitas numerica: Ergo voluntas Divina ex vi propriæ lineæ habebit communicare Spiritui Sancto eandem naturam.

Nec valet si dicas, voluntatis esse proprium, producere unionem secundum affectum. Nam licet hoc sit verum in creatis, sicut in illis verum est, quod intellectus producit simile secundum esse representativum tantum, in Divinis tamen id erit verum de unione secundum naturam, sicut ex parte intellectus verum est de esse entitativo.

217 Respondeo solutionem datam esse bonam. Ad impugnacionem, nego paritatem. Licet enim quanto perfectior est amor, tanto perfectior debeat esse unio; id tamen debet semper esse intra lineam amoris, non vero extra: at vero identitas in natura, est extra lineam amoris, non autem extra lineam intellectus, ut patet ex supra dictis.

§. VI.

Corollarium ex dictis.

EX dictis in decursu hujus articuli, quædam corollaria notata digna deduci possunt, quæ breviter hic exponam. In primis ergo ex dictis colligo Verbum Divinum, ex vi sue processionis, procedere ut Deum, secus vero Spiritum Sanctum.

Prima pars hujus corollarii a quibusdam ex nostris negatur: quia existimant quod procedere ut Deum, denotat Deitatem producti. Sed fundamentum hoc falsum est: Verbum enim procedere ut simile formaliter ex vi processionis, conceditur ab omnibus Theologis, absque eo quod similitudo dicatur producta: Ergo Verbum procedere ut Deum, non est Deitatem produci, sed ex vi processionis communicari: quare cum Verbo, & non Spiritui Sancto, divina natura ex vi processionis communicatur, ut patet ex supra dictis: Ver-

bum ex vi processionis procedit ut Deus, non vero Spiritus Sanctus. Unde hæc consequentia: Spiritus Sanctus ex vi sue processionis est Deus spirans: Ergo ex vi sue processionis est Deus, non valet: quia in antecedente, particula, ex vi, reduplicat spirantem, & facit ut processio appelletur supra illum: ac denotat rationem impulsus, vel passivæ spirationis, esse terminum formalem processionis Spiritus Sancti, quod verissimum est. In consequente vero reduplicat rationem Deitatis, & significat illam esse terminum formalem ejusdem processionis, quod est falsum.

218 Colligo secundo, rationem Verbi & Filii in secunda Trinitatis Persona esse formaliter idem absque virtuali discrimine, & solum distingui ratione alicujus connotationis, quæ in ratione Verbi, non vero in ratione Filii importatur.

Hoc etiam corollarium sequitur evidenter ex principis jam statutis: Nam si Verbum Divinum non esset formalissime Filius, processio Verbi, seu dictio divina, non esset formalissime generatio: Consequens est falsum, ut patet ex dictis: Ergo & Antecedens. Sequela Majoris probatur: Eodem modo distinguuntur processionem, quod illarum termini formalissime sumpti: Sed Verbum & Filius sunt termini divine distinctionis & generationis: Ergo si virtualiter inter se differant, divina dictio, seu Verbi Divini productio, non erit formalissime generatio.

Præterea: Si ratio Verbi & Filii virtualiter inter se differret, darentur in Deo quinque relationes, & sex notionem: Consequens est contra D. Thomam, & communem Theologorum sententiam: Ergo &c. Sequela probatur: quia tam distinguatur relatio Verbi a relatione Filii, quam distinguatur relatio Spiritus a relatione Patris & relatione Filii, scilicet virtualiter: Sed hæc virtualis distinctio sufficit, ut relatio spirationis activa numeretur ut distincta a relatione Paternitatis & Filiationis: Ergo eadem virtualis distinctio sufficeret, ut numeraretur relatio Verbi ut distincta a relatione Filii, Et inde dicendum esset de notionibus.

Accedit etiam auctoritas D. Augustini, qui (referente D. Thoma infra q. 34. art. 2. ad 3.) ait: Verbum Divinum: eo dicitur Verbum quo Filius, ex quibus hoc argumentum conficitur: Deus non est eo intelligens quo volens, nec eo iustus quo misericors: propter distinctionem virtualem quæ inter voluntatem, & intellectum, nec non inter iustitiam ac misericordiam reperitur: Sed ex Augustino: Verbum Divinum eo dicitur verbum quo Filius: Ergo ratio Verbi, & ratio Filii identificantur in secunda Trinitatis Persona, absque virtuali discrimine.

Quod autem distinguuntur ratione alicujus connotationis quæ in ratione Verbi, non vero in ratione Filii importatur, ut asserit secunda pars corollarii, manifestum est. Nam verbum connotat representationem creaturarum, quam non connotat ratio Filii, qui solum dicit ordinem ad generantem. Item Verbum, in ratione Verbi, & ut manifestativum, dicit ordinem ad totam Trinitatem quam manifestat; Filius vero, in ratione Filii, solum dicit respectum ad Patrem, a quo generatur.

219 Advertendum tamen est, hanc connotationem in Verbo non importari magis principaliter & in recto, sed minus principaliter & in obliquo: Verbum enim in recto & magis principaliter dicit relationem realem ad Patrem dicentem; in obliquo autem & minus principaliter importat respectum rationis ad creaturas, in eo representatas & manifestatas: Unde S. Thom. infra quest. 34. art. 3. ad 4. *Nomen ideo principaliter est impostum ad significandum respectum ad creaturas, & ideo pluraliter dicitur in Divinis. Sed nomen Verbi principaliter impostum est ad significandum relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas, in quantum Deus se intelligendo intelligit omnem creaturam. Et quasi 4. de veritate art. 5. in corp. Quia Pater principaliter dicit se generando Verbum suum, & ex consequenti creaturas, ideo principaliter, & quasi per se, Verbum refertur ad Patrem, sed ex consequenti, & quasi per accidens, refertur ad creaturas: accidit enim Verbo, ne per ipsum creatura dicatur. Unde quando in corpore ejusdem articuli ait, hoc nomen Verbum imponi ad significandum aliquod absolutum, cum aliquo respectu, solum intendit docere, quod Verbum Divinum, in ratione Verbi, non importat solum relationem ad dicentem, sed etiam divinam naturam ut representantem. Nam in Verbo adequate sumpto duo includuntur, nempe ratio representationis actualissimæ obiecti, & insuper ratio expressæ, realiterque producti a dicente. Unde licet in linea absoluta, & in Verbo præintellecto Personis, non possit reperiri ratio Verbi propriæ & adequate, defectu relationis realis ad dicentem; improprie tamen & inadquate illi competit, quatenus in divina essentia invenitur ratio intellecti in ultima essentia actualitate, & representationis actualissimæ, nature, attributorum, & creaturarum, ut in Tractatu de attributis disp. 2. art. 4. ex eo dem S. Doctore ostendimus.*